

İRAN'IN 'DOĞU'YA BAKIŞ' POLİTİKASININ AVRASYA BÖLGESİNE YANSIMALARI - 20.05.2025

Elif ALGİŞ

Blog No: 8
20.05.2025

İran son yıllarda Batılı ülkeler ile yaşadığı siyasi ve ekonomik açmazlar sonucunda pragmatik bir dış politikayı önceliklendirerek Doğuya Bakış (*Look to the East*) stratejisini benimsemiştir. Bu politika doğrultusunda İran; Batı yaptırımlarını aşmayı, ekonomik izolasyondan kurtulmayı ve uzun vadede çok kutuplu bir uluslararası sistemde konumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır[1]. Bu politika anlayışı çerçevesinde İran, özellikle Rusya ve Çin ile iş birliğini güçlendirirken Avrasya ise İran ile Rusya ve Çin arasındaki yakınlaşmalar sonucunda önemli bir transit geçiş bölgesi haline gelmektedir ve güç dengeleri açısından önemli bir stratejik bölge olarak dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda ulaşım koridorları ve enerji iş birlikleri İranın Doğuya Bakış politikasının Avrasyadaki yansımaları olarak öne çıkmaktadır.

İranın Transit Rolünü Güçlendirme Çabası

Batının uyguladığı ekonomik yaptırımlara karşı İran uluslararası ulaşım ağları yoluyla kendine yeni fırsatlar yaratmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple coğrafi konum itibariyle de Orta Doğu, Kafkasya ve Avrupa arasında köprü görevi gören İran bu konumunu jeopolitik kazanca da dönüştürmeyi amaçlayarak Doğuya Bakış politikası kapsamında Avrasyada transit ve lojistik rolünü arttırmayı önceliklendirmektedir. Bu bağlamda İran, Hint Okyanusu ve Basra Körfezini İran üzerinden Hazar Denizine bağlayan güzergâh Avrupaya kadar uzanan Uluslararası Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru (INSTC) projesiyle stratejik bir öneme sahiptir.[2] 2000 yılında Rusya, İran ve Hindistan arasında yapılan bir anlaşmayla kurulan koridor, Süveyş Kanalı gibi bir güzergâha alternatif sağlayarak bölgedeki ticareti kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.[3] Koridor, İranın ekonomik potansiyelini geliştirmesinde

önemli bir ticaret rotası olurken, İranı (stratejik duruşu açısından da) önemli bir transit merkezi olarak konumlandırıyor. Ayrıca İran, Çinin Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) bağlamında kara ve demir yolu bağlantılarında önemli bir katılımcı olmayı hedeflemektedir. Doğu ile Batı arasında önemli bir geçiş noktası olarak tarihi İpek Yolunda kilit bir rol oynayan İran, KYG aracılığıyla Çin ile iş birliğini güçlendirerek enerji ve ticaret alanındaki rekabetini artırmayı hedefliyor.[4] İran, KYGye katılmayı yabancı yatırım çekmek ve özellikle uluslararası yaptırımlar açısından ekonomik izolasyonunu azaltmak için bir hamle olarak değerlendirmektedir. Ancak, bu yakınlaşma Çine ekonomik bağımlılık endişesi ve bir süper güçle yakınlaşmanın jeopolitik sonuçları gibi sakıncaları da barındırmaktadır.[5] İran, girişime yönelik pratik yaklaşımından da anlaşılacağı üzere, KYGyi ulusal kalkınma için kullanırken uluslararası ilişkilerin dinamiklerini de müzakere etme niyetindedir.[6] Ayrıca, Azerbaycan ile Ermenistan arasında Zangezur Koridoru konusundaki müzakereler İranın transit yollarına yaklaşımını doğrudan etkileyen faktörlerden biridir. İran, kendi kara yollarını sağlamak ve Ermenistan üzerinden Avrasya bağlantısını sürdürmek için diplomatik ve lojistik önlemler almaktadır. Ayrıca İran, diğer Orta Asya ülkelerinin yanı sıra Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistanla da iş birliğiyle Batı yaptırımlarının hafifletilmesini ve ayrıca Doğudaki kendi pazarlarının entegrasyonunu teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Kısacası, İranın Doğuya Bakış politikası çerçevesinde transit ve lojistik gelişme çabaları, ülkeyi küresel düzeyde yalnızca ekonomik olarak değil, jeopolitik olarak da yeniden tanımlama çabası olarak da algılanabilir.

Güney Kafkasyada Jeopolitik Güç Arayışı

İranın Doğuya Bakış politikası çerçevesinde, Güney Kafkasya bölgesi İran için stratejik bir önem arz etmektedir. İran, özellikle Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Zangezur Koridoru müzakereleri ve Türkiye ile ilişkilerinin hassasiyeti gibi olguları dikkate alarak Güney Kafkasya bölgesinde denge politikası izlemektedir. Güney Kafkasyada Azerbaycan, İranın Hazar Denizindeki önemli komşusu olarak enerji, ticaret ve güvenlik konusunda İran için önemli stratejik iş birliği fırsatı sunmaktadır. Ancak Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesi ve Türkiyenin Kafkasyadaki artan etkisi İran için stratejik bir meydan okuma olmuştur. İran bu koridoru kendi jeopolitik ve ekonomik çıkarları için bir tehdit olarak görmekte ve koridorun İranın Ermenistan ile ticari ilişkilerine zarar vermesinden endişe etmektedir. Ayrıca koridorun Türkiyenin varlığı üzerinden Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatının (NATO) bölgedeki konumunu güçlendireceğini öngören İran, bölgedeki jeopolitik avantajını kaybetmek istememektedir. İranın Zangezur Koridoruna karşı çıkması, stratejik konumunu güvence altına alma ve bölgesel ticarete katılımını artırma isteğini temsil etmektedir.[7] Ermenistan ise İranın Güney Kafkasyadaki en stratejik müttefikidir ve İran, Ermenistana enerji ve ticaret desteğini sürdürmekle beraber ülke üzerinden Avrasyaya giden kara bağlantısının güvenliğini korumayı amaçlamaktadır.

Orta Asya ile Stratejik İş Birlikleri

İran, Orta Asya ile enerji ve ticaret iş birliğinin kurulmasını da önemli bir dış politika hedefi

olarak görmekle beraber stratejik olarak bu bölgede bulunan Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistana yönelmektedir. İran, özellikle doğal gaz ve petrol ticareti, enerji ve ulaşım projelerinde bu ülkelerle iş birliğini artırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Türkmenistan ile iş birliği İran için son derece önemlidir. Türkmen gazının İrana ihraç edilmesi ve İran üzerinden diğer pazarlara yeniden ihraç edilmesi, İranın Orta Asya enerji kaynaklarına erişimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, 2025 yılında İran üzerinden Türkiyeye doğal gaz ihraç edilmesi üzerine bir anlaşma imzalayan Türkmenistan, İranın bir enerji transit ülkesi olarak önemini arttırmaktadır.[8] Bu arada Kazakistan ve Özbekistan ile demiryolu bağlantıları ve ticaret ağlarının kurulması, İranın Orta Asya pazarlarına açılması için bir kanal sağlamaktadır. İran, Orta Asya ülkelerinin enerji potansiyelini ölçmek ve bölgesel ekonomik entegrasyonu derinleştirmek için Hazar Denizi üzerinden bölgesel bir enerji merkezi olma çabasını sürdürmektedir.[9] Bu doğrultuda İran, Orta Asya ile enerji ve ticaret ilişkilerini geliştirerek Avrasyadaki ekonomik ve jeopolitik konumunu sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla İranın Orta Asya pazarlarındaki artan etkisi, Batının kendisine uyguladığı yaptırımların etkilerini bertaraf etme ve bölgesel bir aktör olarak nüfuzunu arttırma çabasının bir parçasıdır.

İranın Doğuya Bakış politikası, ülkenin dış politikasındaki tartışmasız en önemli stratejik değişikliktir ve Batı ile yaşadığı çekişmelerden ve ekonomik yaptırımların sonuçlarından etkilenmiştir. Bu politika, İranın Güney Kafkasya, Orta Asya ve Doğu Asyadaki stratejik ortaklıklarını teşvik ederek ekonomik olarak bağımsız hale gelmesini ve bölgesel konumunu güçlendirmesini, aynı zamanda Rusya, Çin ve Orta Asya ülkeleriyle iş birliğini derinleştirmesini amaçlamaktadır.

Sonuç

Çin ve Rusya, İranın Doğuya Bakış politikasında önemli iki ortak olarak öne çıkarken aynı zamanda İranın Batı yaptırımlarından kaçınma ve ekonomik izolasyondan kurtulma politikasında da önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple İran, Çinin yeni ulaşım yolları projesi çerçevesinde bölgede önemli fırsatlar yakalamayı amaçlarken aynı zamanda Rusya ile de enerji ve güvenlik ekseninde iş birliği içerisinde yer almakta ve bölgedeki jeopolitik rolünü arttırmayı amaçlamaktadır. Öte yandan Güney Kafkasya ve Orta Asya ile İran arasındaki iş birliği ise İranın enerji çeşitliliğini arttırma çabaları açısından önem arz etmektedir. Ancak İranın yeni ortak ve iş birlikleri aracılığıyla Çin ve Rusya gibi Doğu güçleriyle yakınlaşması ve çok boyutlu ilişkileri İranın bölgesel ve iç dinamikleri açısından bağımsızlığına yönelik birtakım endişeler doğurmaktadır. Genel olarak İranın Doğuya Bakış politikası ülke için yeni ortak arayışı ile bölgede ekonomik bir kaldıraç ve Batıya bir alternatif oluşturma avantajı sağlamıştır. Stratejik karşılıklı bağımlılıklar ve birtakım jeopolitik riskleri de beraberinde getirirken bu strateji, İrana Doğu ile Batı arasında bir denge politikası izleme ihtiyacını da doğurmuştur.

**Görsel: Caspian Policy Center*

Kaynakça

Bipul Chatterjee and Surendar Singh, An Opportunity for India in Central Asia, *The Diplomat*, 4 Mayıs 2015, https://thediplomat.com/2015/05/an-opportunity-for-india-in-central-asia/

Cong Peiwu, Jointly Building the Belt and Road, China and Iran Stride Forward Hand in Hand, *Tehran Times*, 30 Kasım 2024, https://www.tehrantimes.com/news/506919/Jointly-Building-the-Belt-and-Road-China-and-Iran-Stride-Forward

Henelito A. Sevilla, Irans Pragmatic Approach in Accommodating Chinas Belt and Road Initiative: A Determinant for Future Closer Bilateral Cooperation, in *Understanding China*, 2023, 99–116, https://doi.org/10.1007/978-3-031-31042-3_6

Nivedita Das Kundu, Analytics, *Valdai Club*, 24 Ocak 2024, https://valdaiclub.com/a/highlights/international-north-south-transport-corridor/

Giorgia Perletta, Irans Foreign Policy From Non-Alignment to Look to the East: Between Ideology and Pragmatism, *Middle East Critique*, 1 □□□ Ağustos 2024, https://doi.org/10.1080/19436149.2024.2384805

Turkmenistan Reaches Deal With Turkey to Ship Natural Gas via Iran, *AP News*, 11 Şubat 2025. https://apnews.com/article/turkmenistan-turkey-iran-gas-0ed1938eba8c201379ecf7098db96d12

Nargiza Umarova, How Does Uzbekistan Develop Transport Links With the South Caucasus?, *Caspian Policy Center*, 21 Mart 2025, https://www.caspianpolicy.org/research/category/how-does-uzbekistan-develop-transport-links-with-the-south-caucasus-14005

Vusal Gasimli, The Zangezur Corridor Is a Geo-economic Revolution, *Emerging Europe*, 17 Mayıs 2021, https://emerging-europe.com/opinion/the-zangezur-corridor-is-a-geo-economic-revolution/

---

[1] Parletta, Irans Foreign Policy from Non-Alignment to Look to theEast: Between Ideology and Pragmatism

[2] Kundu, Analytics, n.d.

[3] Singh, An Opportunity for India in Central Asia.

[4] Peiwu, Jointly Building the Belt and Road, China and Iran Stride Forward Hand in Hand.

[5] Parletta, Irans Foreign Policy from Non-Alignment to Look to theEast: Between Ideology and Pragmatism

[6] Sevilla, Irans Pragmatic Approach in Accommodating Chinas Belt and Road Initiative: A Determinant for Future Closer Bilateral Cooperation.

[7] Gasimli, The Zangezur Corridor Is a Geo-Economic Revolution.

[8] Turkmenistan Reaches Deal With Turkey to Ship Natural Gas via Iran

[9] Umarova, How Does Uzbekistan Develop Transport Links With the South Caucasus?

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: ALGİŞ, Elif. 2026. "İRAN'IN 'DOĞU'YA BAKIŞ' POLİTİKASININ AVRASYA BÖLGESİNE YANSIMALARI - 20.05.2025." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2025 / 8. Mayıs 20. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/Blog/IRAN-IN-DOGU-YA-BAKIS-POLITIKASININ-AVRASYA-BOLGESINE-YANSIMALARI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır